Śladami biłgorajskich Żydów

1. Park pamięci:

Pomnik rodziny Trzcińskich: za ukrywanie dwóch żydowskich rodzin Wisława i Paweł Trzcińscy torturowani, a następnie zamordowani przez hitlerowców 2 marca 1943 roku.

Ściana Pamięci: upamiętnia biłgorajskich Żydów, którzy żyli i umarli w naszym mieście. Nie mają swoich cmentarzy, macew a miejsce ich wiecznego spoczynku jest nieznane.

Dęby Pamięci: po prawej stronie wejścia na kirkut dąb posadzony przez Israela Zamira - jedynego syna pisarza Bashevisa Singera. Po lewej stronie przez urodzonego w Biłgoraju, założyciela i dyrektora teatru grającego w języku jidysz Samuela Atzmona – Wircera.

2. Trzeci Kirkut: cmentarz powstał na początku XIX wieku. Zajmował powierzchnię ok. 2,44 ha. Było na nim około tysiąc stel, które w większości w czasie wojny wykorzystano na brukowanie dróg. W latach 1939–1942 grzebano na kirkucie w zbiorowych dołach zwłoki Żydów z terenu całego miasta oraz przywiezionych z Tarnogrodu, przed likwidacją tamtejszego getta. Na jego terenie odbywały się egzekucje. Przed 1984 r. teren cmentarza rozdrobniono na kilka działek. Obecny kirkut zajmuje około 1/8 pierwotnej powierzchni. 12 marca 1990 roku został wpisany do rejestru zabytków.

3. Miejsce, gdzie najprawdopodobniej stał dom, w którym mieszkał przez 14 lat **Szmuel Ben Arci** ojciec Sary Netanjahu - żony premiera Izraela.

4. **Drugi Kirkut**: funkcjonował od 1725 roku. Na cmentarzu było ponad 400 macew i rosły na nim kilkusetletnie dęby. Wiosną 1941 r. niemieckie oddziały zniszczyły kirkut. Macewy zostały użyte do budowy dróg i chodników w mieście. Przed 2 listopada 1942 r. Niemcy wybudowali na tym terenie baraki (trzy magazyny), w których przetrzymywali Żydów przed deportacją do obozów zagłady. W latach 70-tych XX wieku na płd.-zach. części dawnego terenu cmentarza rozpoczęto budowę kompleksu budynków liceum ogólnokształcącego. Szczątki ludzkie oraz fragmenty kamiennych macew wydobyte podczas rozbudowy kompleksu przeniesiono na kirkut na Piaskach (ul. M. Konopnickiej).

5. Ławeczka Singera: odsłonięta 13 września 2009 roku podczas obchodzonych w mieście Dni Singera na pamiątkę czteroletniego pobytu noblisty w Biłgoraju - rodzinnego miasta jego matki – Baszewy - córki rabina. Singer był literatem trzech narodów: żydowskiego tworzącego w jidysz, amerykańskiego i polskiego. Jego miłość do pisania objawiła się w Biłgoraju.

6. Małe getto: hitlerowcy od czerwca 1940 roku wyznaczyli obszar ulic: 3 Maja, Nadstawna, Ogrodowa, Lubelska do Targowej na którym mogła mieszkać ludność żydowska. Z początku teren miał charakter otwarty. Żydzi mogli go opuszczać w określonych godzinach. Z czasem coraz bardziej ograniczano prawa Żydów, by ostatecznie rozstrzelać ich lub wywieść do obozu zagłady w Bełżcu w listopadzie 1942 roku. Potrzebnych dla niemieckiego przemysłu 70 rzemieślników pozostawiono na wyznaczonych trzech działkach przy ulicy Kościelnej - obecnie 3 Maja, czyli od restauracji Sitarska w stronę kościoła WNMP w „małym getcie". W rzeczywistości ukrywało się tam około 300 osób. Ostateczna likwidacja dzielnicy miała miejsce 15 stycznia 1943 roku.

7. Pomnik : symbolizuje Zespół Synagogalny z początku XX wieku. W jego skład wchodziły: synagoga, domy modlitw, cheder, łaźnia, przytułek, najstarszy w mieście kirkut.

8. Dom biłgorajskiego rabina – Szora.

9. Górka "rabinówka": według przekazu ustnego teren należący do gminy żydowskiej, a według miejscowej tradycji mieszkał tu jeden z biłgorajskich rabinów. W latach powojennych miejsce zimowych zabaw dzieci i młodzieży.

10. Miasteczko na Szlaku Kultur Kresowych: powstałe, by ocalić od zapomnienia architekturę, kulturę oraz klimat miasteczka kresowego w którym odtworzono drewnianą synagogą z Wołpy i dom Singera.

Szkoła Dialogu SP 5 Biłgoraj - maj 2021 r.